

Täysistunto

Tiistai 16.6.2015 klo 14.04—17.16

11. Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2014

Kertomus K 3/2015 vp

Lähetekeskustelu

Toinen varapuhemies Paula Risikko: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 11. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään perustuslakivaliokuntaan.

Asian käsittely keskeytettiin 12.6.2015 pidetyssä täysistunnossa, ja nyt keskustelu siten jatkuu.

Keskustelu

16.36 **Veera Ruoho ps:** Arvoisa rouva puhemies! Hyvät ministerit ja edustajat! Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus osaltaan osoittaa yleisellä tasolla sitä, että elämme oikeusvaltiossa. Näin ei ole kaikkialla maailmassa. Ombudsman-instituutio — ilmaisu, jolla itse olen tutustunut siihen Kosovon väliaikaisen kansainvälisen hallinnon aikana — onkin tärkeä perus- ja ihmisoikeuksien valvonnalle ja toteutumiselle.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksessa todetaan, että perustuslain 20 §:ssä on kaksi ainesosaa: ensinnäkin kaikille kuuluva vastuu luonnosta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä sekä toiseksi julkisen vallan velvollisuus pyrkiä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön ja mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätökseen.

Arvoisa puhemies! Otan esimerkiksi espoolaiset ja kirkkonummelaiset asukkaat, jotka asuvat Pohjoismaiden yhden suurimman kaatopaikan ja sen viereisen Kulmakorven louhintaj- ja murskausalueen läheisyydessä, jossa operoi muun muassa ulkomaalaisomisteinen Rudus Oy.

Perustuslain 20 §:n mukaisesti näillekin paikallisille asukkaille mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon on kyllä suotu erilaisine kuulemisineen esimerkiksi yva-prosesseissa, mutta ongelmana onkin se, ettei paikallisten asukkaiden kokemuksia elinympäristönsä terveellisyyteen ja turvallisuuteen haitallisesti vaikuttaneista toiminnoista ole otettu huomioon käytännössä. Riskialueilla oleville kiinteistöille ei ole järjestetty kunnallista vesihuoltoa, vaikka esimerkiksi Kulmakorven louhintaj- ja murskaustyömaan läheisyydessä Espoon Mustanpurontielle olevien kiinteistöjen kaivovedet ovat pilaantuneet.

Arvoisa puhemies! Viime viikolla ehdin hetkeksi seuraamaan myös Espoon Högbergetin yva-selostustilaisuutta. Sielläkin paikalliset asukkaat olivat huolissaan suunniteltujen massiivisten louhintojen ja murskausten haittavaikutuksista aina jopa elinkeinojensa harjoittamiseen. Eräs hevostilallinen kertoi tallinsa sijaitsevan vain muutaman sadan metrin päässä suunnitellulta louhintaj-alueelta. Hänen ratsutallinsa antaa palveluja muun muassa

Pöytäkirjan asiakohta PTK 21/2015 vp

eri vammaisryhmille. On sanomattakin selvää, että hänen elinkeinonsa loppuisi ensimmäiseen räjäytykseen. Paikalliset asukkaat kokevat, etteivät heidän mielipiteensä vaikuta päätökseen, vaan jopa 45 vuotta kestävä louhinta ja murskaus alkaa asutuksen läheisyydessä.

Arvoisa puhemies! Meidän tuleekin varmistaa, että myös perustuslain 20 §:n henki todella toteutuu ja ihmiset voivat vaikuttaa elinympäristöönsä koskeviin päätöksiin eivätkä kuulemiset ole vain pelkkä muodollinen prosessinvaihe ilman todellista vaikutusmahdollisuutta terveellisen ja turvallisen elinympäristön toteutumiseen.

Hallitus on sitoutunut edistämään terveyttä ja hyvinvointia ja vähentämään eriarvoisuutta. Saamani kansalaispalautteen perusteella olen vakuuttunut, että asukkaat, joiden naapureina ovat massiiviset louhostyömaat ja esimerkin tapainen Ämmäsuon kaatopaikka kymmenine eri hankkeineen, ovat eriarvoisessa asemassa ilman asianmukaista vesihuoltoa ja tarkemmin valvottua hankkeiden ympäristölupaehtojen noudattamista.

Arvoisa puhemies! Lopuksi vielä kiitän eduskunnan oikeusasiamiestä kertomuksesta vuodelta 2014.

16.40 Ben Zyskowitz kok: Arvoisa rouva puhemies! Arvoisa oikeusasiamies! Hyvät kansanedustajat! Nykyisin joudutaan usein toteamaan, että niin pientä asiaa ei olekaan, ettei se olisi merkittävä perus- ja ihmisoikeuskysymys. Tähän on jouduttu, kun yhä tiukemmin tai laajemmin, miten vain asia halutaankaan ilmaista, on ryhdytty tulkitsemaan niin Suomen perustuslaissa olevia säädöksiä perusoikeuksista kuin laajemmin ihmisoikeuksia. Kehitys on jatkunut jo vuosia mutta on minun mielestäni kiihtynyt erityisesti viime vuosi-

na. Ihan päiväkohtaisena esimerkkinä siitä, että kaikki asiat rupeavat olemaan nykyään ongelmallisia perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta, mainitsen vain sen, että ihan pari päivää sitten pari eturivin suomalaista valtiosääntöasiantuntijaa löysi uudesta hallitusohjelmasta kosolti perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta ongelmallisia asioita. Tällaisessa tulkitsemisessä, jossa perustuslakivaliokunta laitetaan päättämään siitä, saako tehdä tiettyjä välttämättömiä säästöjä valtiontalouteen, saako perustuloa kokeilla alueellisesti, saako viranomaispäätöksistä valittaa eteenpäin ja niin edelleen, tällaisissa kiristyvissä ja tiukentuivissa tulkinnoissa, on viime kädessä minun mielestäni kyse siitä, päättääkö Suomessa lainsäädännöstä kansan valitsema Suomen eduskunta vai päättääkö siitä tosiasiallisesti noin yhden käden sormin laskettava valtiosääntöasiantuntijoiden joukko, joiden kantojen mukaisesti perustuslakivaliokunnan maallikkojäsenet näitä asioita joutuvat ratkaisemaan.

Tämän kehityksen vuoksi olen ottanut itselleni roolin muun muassa täältä eduskunnan pöytästä ja joskus muillakin foorumeilla arvioida kriittisesti tätä kehitystä. Tästä oli kysymys esimerkiksi silloin, kun arvostelin eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksen yhteydessä pari vuotta sitten sitä, että eduskunnan oikeusasiamiehen toimisto oli katsonut, että Ateneumissa oleva valokuvauskielto on ongelmallinen perustuslain kannalta ja että silloisen opetusministeriön on annettava selvitys oikeusasiamiehen toimistolle siitä, mihin toimiin se on ryhtynyt tällaisen perustuslainvastaisuuden korjaamiseksi. Miksi Ateneumissa oleva valokuvauskielto oli ongelmallinen perusoikeuksien kannalta? No siksi, että pohjana on tietysti teoria siitä, että kaikki perusoikeusrajoitukset on säädettävä laintasoisesti, ja kun Ateneumin valokuvauskielto tulkittiin perusoikeusrajoitukseksi, niin katsottiin, oliko tästä merkittävästä perusoikeusrajoituksesta säädetty lain tasolla. Pykälää ei löytynyt, joten asia oli ongelmallinen, vaikka tälle valokuvauskiellolle oli sinänsä täysin kestävä perusteet myös Oikeusasiamiehen kanslian näkökulmasta.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 21/2015 vp

Tätä ajattelua vastustaakseni osoitin, että silloisen Oikeusasiamiehen kanslian ala-aulassa eli eduskunnan lisärakennuksen ala-aulassa oli myös valokuvauskielto. Ja tuolle valokuvauskiellolle oli täysin kestävät perusteet, koska sillä pyrittiin suojaamaan yksityisyyttä tilanteissa, joissa vieraiden laukut läpivalaistaan. Mutta vaikka tälle valokuvauskiellolle oli kestävät perusteet, niin tämän teorian mukaan kyseessä oli varmasti merkittävä perus- ja ihmisoikeusloukkaus, koska sen paremmin eduskunnan turvallisuudesta olevassa laissa kuin Eduskunnan oikeusasiamiehen kansliasta annetussa laissa ei ollut säädöstä siitä, että Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian ala-aulassa saa olla valokuvauskielto.

Toisen lähestymistavan koko tälle problematiikalle olisi tarjonnut sellainen mielestäni paljon järkevämpi, normaalia talonpoikaisjärkeä noudattava tulkinta, että Ateneumin valokuvauskiellossa ei ole lainkaan kyse mistään perusoikeusrajoituksesta, vaan on kyse sellaisesta tilanteesta, jossa ihminen vapaaehtoisesti menee johonkin taidenäyttelyyn tai tulee johonkin tilaan ja eräänlainen konkludenttinen sopimus syntyy siitä, että minä tulen tähän sinun taide-esitykseesi katsojaksi ja samalla sitoudun noudattamaan semmoisia normaaleja sääntöjä, mitkä tällaista taidenäyttelytilaa koskevat.

Arvoisa rouva puhemies! Vähän tällä ajattelulla, että onko aivan kaikkeen pakko puuttua ja onko aivan kaikessa pakko nähdä perusoikeusongelmia, katsoin tästä nyt käsillä olevasta kertomuksesta sivulla 144 olevan apulaisoikeusasiamies Sakslinin päätöksen siitä, että ammattiuurheilijoiden lyhyt palvelusaika on ongelmallinen yhdenvertaisen kohtelun kannalta. No, totta kai voi sanoa, että se on ongelmallinen yhdenvertaisen kohtelun kannalta, koska tällainen kevennetty varusmiespalvelus on ollut tarjolla nimenomaan ammattilaisurheilijoille mutta ei muille. Tämä on ilmeisesti vuosikymmeniä vanha käytäntö, näin voisin kuvitella. Ja apulaisoikeusasiamies tässä päätyi siihen, että tämä on vastoin perustuslain, onko se nyt, 6 §:ssä olevaa yhdenvertaisuussäännöstä.

Kyllä tämä apulaisoikeusasiamiehen kannanotto minun mielessäni saattoi matkaan kysymyksen, missä on yhtäältä aiheettoman nillittämisen ja toisaalta aiheellisen yhdenvertaisuusongelmaan puuttumisen välinen raja. Jos apulaisoikeusasiamies on sitä mieltä, että ammattiuurheilijoiden lyhyt palvelusaika on ongelmallinen yhdenvertaisen kohtelun kannalta, niin kuin hyvin voidaan sanoa sen olevan, niin eikö paljon paremmin perustein yhdenvertaisuuden kannalta ole ongelmallista se, että naiset on kokonaan vapautettu varusmiespalveluksesta?

Eli jos tämä urheilijataustaisten varusmiesten erilainen kohtelu on ongelmallista, niin ongelmallista yhdenvertaisuuden kannalta, että apulaisoikeusasiamiehen on syytä tällaiseen perustuslainvastaisuuteen puuttua ja pyytää puolustusministeriötä ilmoittamaan 29.5.2015 mennessä, mihin toimenpiteisiin asia on antanut aihetta, niin miten on mahdollista, ettei oikeusasiamies tai apulaisoikeusasiamies Sakslin ole pohtinut sitä kysymystä, onko naisten vapauttaminen kokonaan asepalveluksesta mahdollisesti ongelmallista yhdenvertaisuuden kannalta? Itse päätyisin helposti siihen, että jos yhdenvertaisuutta lähdetään tässäkin yhteydessä ihan vimpan päälle tulkitsemaan, niin tämä ammattiuurheilijoiden saama kevyempi asepalvelus olisi paljon pienempi yhdenvertaisuusongelma kuin se, että väestöstä noin puolet on kokonaan vapautettu varusmiespalveluksesta. Itse en siis ole tätä mieltä, mutta enpä nyt olisi ruvennut nillittämään tästä ammattilaisurheilijoiden varusmiespalveluksen kevennetystä muodostakaan.

16.49 Ilkka Kantola sd: Arvoisa rouva puhemies! Ihmisoikeustilanteen näkökulmasta Suomen kansalliset lähtökohdat liittymiselle Euroopan unionin jäseneksi aikanaan olivat

Pöytäkirjan asiakohta PTK 21/2015 vp

varsin hyvät. Euroopan unionin jäsenyyden myötä Suomi on kuitenkin joutunut arvioimaan omia käytäntöjään ja lainsäädäntöään myös ihmisoikeusnäkökulmasta entistä tarkemmin. Meillä on ollut omissa asioissamme parannettavaa ja on edelleen.

Oikeusasiamiehen vuoden 2014 kertomuksessa nostetaan vahvasti esiin oikeusasiamiehen poikkeuksellisen vahva rooli suomalaisessa järjestelmässä perus- ja ihmisoikeuksien valvojana. Viime vuonna 95-vuotisjuhliin viettäneen oikeusasiamiesinstituution tehtävän ydintä on ollut niin sanottu laillisuusvalvonta. Se on tarkoittanut viranomaisten toiminnan valvontaa.

Vuoden 1995 perusoikeusuudistuksen seurauksena tämän laillisuusvalvonnan rinnalle on tullut oikeusasiamiehen tehtävä valvoa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista, ja varmaan tähän tehtävän laajennukseen liittyy osittain edustaja Zyskoviczin äskeinenkin kritiikki.

Kertomuksesta ilmenee, miten tämä muutos on vaikuttanut oikeusasiamiehen toimintaan. "Kanteluiden tutkinta ei enää ole vain sen arviointia, onko viranomainen toiminut lainvastaisesti tai laiminlyönyt velvollisuuksiaan. Nykyisin kaikissa asioissa arvioidaan sen lisäksi, olisiko viranomainen jollakin muulla tavalla toimimalla voinut paremmin edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista."

Mielestäni tehtävän laajentaminen tällä tavalla on ollut hyvä uudistus. Se antaa oikeusasiamiehelle laajan mandaatin toimia yhteiskunnassa uudistajana ja kehittäjänä perus- ja ihmisoikeusasioissa. Oikeusasiamies toteaa kertomuksessaan: "Tiedossani ei ole toista oikeusasiamiesinstituutiota, jossa perus- ja ihmisoikeuksien toteuttamisen ja edistämisen näkökulma olisi yhtä vahva kuin Suomessa sekä lainsäädännössä että käytännössä."

Arvoisa puhemies! Kertomuksessa vuodelta 2014 esitellään aikaisemman kertomuksen tapaan tiivistetysti kymmenen keskeistä suomalaista perus- ja ihmisoikeusongelmaa. Ongelmakohdat ovat entiset. Tämä lista on tärkeä työlista juuri aloittaneelle Sipilän hallitukselle.

Vanhusten oloissa ja kohtelussa on edelleen puutteita. Olennaista korjausta tilanteeseen ei ole tullut. Puutteita on muun muassa hygieniassa, ravinnossa, kuntoutuksessa ja ulkoilussa. Vanhusten ylimitoitettulla lääkityksellä korvataan — siltä näyttää edelleen — alimitoitettua henkilöstöä.

Lastensuojelussa ja lapsiasioiden käsittelyssä on puutteita edelleenkin. Osittain on kyse henkilöstön liian suuresta työmäärästä, työntekijöiden vaihtuvuudesta ja puutteellisesta koulutuksesta. Lastensuojelun sijaishuollon valvonta on riittämätöntä. Eduskunnan perustuslakivaliokunnassakin on todettu ja keskusteltu siitä, että lastensuojeluasioiden käsittelyaika eräissä päätöksissä tuomioistuimissa, tai kun niitä kierretään sieltä kautta, on joissakin asioissa lapsen edun näkökulmasta aivan liian pitkä, siis se käsittelyaika, jolloin ollaan epävarmuudessa, miten lapsen käy. On arvioitu, että lastensuojelulakia tulisikin tältä osin arvioida uudelleen lapsen edun näkökulmasta.

Vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisessa on puutteita. Oikeus työhön ja oikeus perhe-elämään kohtaavat edelleen perusteettomia esteitä. Kyse on asenteista, mutta myös lainsäädännöstä.

Edellisen kertomusvuoden tapaan myös viime vuoden kertomuksessa laitoksissa olevien itsemääräämisoikeuden rajoittamista tapahtuu edelleen ilman laissa määrättyä perustetta. Kataisen hallituksen toimesta laadittiin lakiesitys, jolla rajoitustoimenpiteistä olisi täsmällisesti säädetty. Esitys kuitenkin oli sen verran keskeneräinen, puutteellinen, ettei se edennyt eduskunnassa. Perustuslakivaliokunta sitä esitystä arvioi. Uuden hallituksen olisi

Pöytäkirjan asiakohta PTK 21/2015 vp

syytä viedä tämä asia maaliin. On tärkeätä, että näistä tarpeellisista rajoitustoimenpiteistä säädettäisiin lailla, niin kuin perustuslaki edellyttää. Viime kaudella aikaansaatu vanhuspalvelulaki tarvitsisi rinnalleen kipeästi tämän laitoksissa asuvien itsemääräämisoikeutta ja rajoitustoimenpiteitä koskevan lainsäädännön.

Joissakin asioissa on päästy eteenpäin. Ulkomaalaisten säilöönoton tilannetta on parannettu ihmisoikeusnäkökulmasta, kun Joutsenon vastaanottokeskuksen yhteyteen avattiin säilöönottoyksikkö viime syksynä. Tämä tarkoittaa sitä, että uuden yksikön avulla voidaan vähentää poliisivankiloiden käyttöä tähän tarkoitukseen, ja tämä tarkoittaa lievennystä perusoikeuksien rajoittamisessa.

Vankien ja tutkintavankien oloissa ja kohtelussa on edelleen puutteita. Euroopan neuvoston kidutuksen vastainen komitea vieraili Suomessa viime vuonna. Se kiinnitti huomiota vangeille tarjottavan toiminnan vähäisyyteen, niin sanottujen paljusellien edelleen suureen määrään sekä käytäntöön, jossa pitkäaikaisessa tutkintavankeudessa olevia säilytetään poliisivankiloissa, jotka on tarkoitettu lyhytaikaiseen säilytykseen. Komitean mukaan Suomessa omaksuttuun käytäntöön ei ole mitään hyväksyttävää perustetta.

Puutteita on myös kansalaisten terveystalveissa. Lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden saamisessa on ongelmia. Hoitotakuu ei toteudu lasten ja nuorten mielenterveyspalveluissa. Varusmiesten, vankien ja niin sanottujen paperittomien terveydenhuollossa on puutteita. Paperittomien pääsyä terveystalveihin yritettiin parantaa hallituksen esityksellä Stubbin hallituksen toimesta, mutta esitys raukesi lopulta kai teknisesti valtiopäivien päättymiseen.

Edellisen vuoden ongelmista jäljellä ovat myös puutteet perusopetuksen oppimisympäristön turvallisuudessa. Näitä ovat koulukiusaaminen, sisäilmaongelmat ja oppilashuollon epätasaisuus. Tilanne ei turvallisuuden kannalta ole parantunut, kun opettajien lomautukset lisääntyivät kertomusvuonna.

Arvoisa puhemies! Oikeusprosessien pitkät käsittelyajat ovat edelleen ongelma, vaikka lainsäädännöllisin keinoin on pyritty tilannetta helpottamaan. Uusi hallitus lupaa ohjelmassaan jatkaa prosessien nopeuttamiseen tähtäviä toimia. Hyvä niin, kunhan oikeusturvaa ei vaaranneta.

Kansalaisten yhdenvertaisuuden kannalta jossain määrin ongelmalliselta näyttää nyt tekstitasolla Sipilän hallituksen hallitusohjelman kirjaus, jonka mukaan yhtenä keinona tullaan käyttämään oikeudenkäyntimaksujen korottamista. Tätä harkittaessa on syytä huolehtia siitä, ettei maksuin estetä pienituloisten mahdollisuutta saada asiansa ratkaistavaksi riippumattomassa tuomioistuimessa.

Oikeusasiamiehen kertomuksen luettelemista kotimaisista ihmisoikeusongelmista ilmenee, että vastuu ongelmien korjaamisesta jakaantuu useille ministeriöille. Ratkaisevaa on hallituksen yhteinen tahtotila laittaa asiat kuntoon. Vaikka taloustilanne on vaikea, emme saa unohtaa heitä, jotka ovat kaikkein haavoittuvimmassa asemassa yhteiskunnassamme.

16.57 Lea Mäkipää ps: Arvoisa puhemies! Tämä eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus oli mielenkiintoista luettavaa. Tässä vain muutamia lainauksia kertomuksesta:

Ensimmäinen oikeusasiamies vastaanotti ensimmäisen kantelun helmikuun 11. päivä 1920 Viipurin lääninvankilassa. Tutkintavankina oli jääkäriväpeli, ja hän kanteli siitä, että hänen asiansa tuomioistuin käsittely oli viivästynyt. Tämä ensimmäinen oikeusasiamies Suomessa oli, kun katselin, Erik Alopaeus, ja nykyinen oikeusasiamiehemme Jääske-läinen on tällä hetkellä 18. viranhaltija.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 21/2015 vp

Oikeusasiamiehen valvontavaltaan kuuluvat kaikki julkisen vallan elimet pois lukien eduskunnan lainsäädäntötyö, kansanedustajien toiminta ja oikeuskanslerin virkatoimet. Tärkeänä on pidettävä myös sitä, että kaikki julkista tehtävää hoitavat yksityiset kuuluvat oikeusasiamiehen toimivaltaan. Kun kunta ulkoistaa järjestämisvastuulleen kuuluvia sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluja yksityisille, niiden toiminta kuuluu Suomessa siis oikeusasiamiehen valvonnan piiriin.

Jussi Pajuojan kirjoituksessa pohditaan tietotekniikan tuleamista. Suuri askel on tulevat sähköiset ylioppilaskirjoitukset. Tarkoituksena onkin, että vuoteen 2019 mennessä kouluissa kaikki kokeet tapahtuvat sähköisesti, ja viimeisenä on kuulemma matematiikan koe. Tietotekniikan perusta luodaan kouluissa, ja huomattavaa onkin eri koulujen valmistautuminen sähköisiin menetelmiin. Kouluihin tehdyillä tarkastuksilla on todettu, että lapset ja nuoret osaavat viihdekäytön, mutta muu tietotekniikka ei olekaan itsestäänselvää. Järjestelykysymyksen lisäksi digitaalisen tekniikan hyödyntäminen on myös oikeuskysymys, eli opetuksen yhdenvertainen tarjonta ei välttämättä toteudu kaikissa kunnissa ja kouluissa, ja syynä on tietenkin resurssi- ja rahapula.

Suuri haaste on myös tietotekniikan hyödyntäminen eri lohkoilla julkisella sektorilla. Kirjasessa mainitaan, että ongelmia esiintyy muun muassa työhallinnossa ja poliisin tietojärjestelmässä. Järjestelmiä on ajettu alas, hankkeet ovat viivästyneet tai projekteja jaettu pienempiin ja helpommin hallittavissa oleviin projekteihin, kuten esimerkiksi poliisin Vitja-hankkeessa.

Oikeusasiamiehen tehtävänä on valvoa ja aktiivisesti edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Hänen tulee lain mukaan tehdä tarkastuksia virastoissa ja laitoksissa, erityisesti vankiloihin ja muihin suljettuihin laitoksiin sijoitettujen henkilöiden kohtelua tarkastamassa, samoin kuin varusmiesten asemaa varuskunnissa. Vuonna 2014 tarkastuksia tehtiin 111 kohteeseen.

Kaikista ratkaistuista kanteluista ja omista aloitteista 16 prosenttia eli 774 johti oikeusasiamiehen toimenpiteeseen. Lukumäärältään suurimmat koskivat sosiaaliturvan, rikosseuraamusalan, terveydenhuollon ja poliisiviranomaisten toimialaa. Kantelujen käsittelyajan lyhentäminen yhteen vuoteen on ollut oikeusasiamiehen pitkäaikainen tavoite, ja esimerkiksi vuonna 2014 tähän päästiin, eikä vuodenvaihteessa ollut vireillä yhtään yli vuoden vireillä olevaa kantelua. Kanteluita on saapunut runsaasti, viime vuonna runsaat 4 600, mutta samaan aikaan ratkaistiin yli 4 700 kantelua. Myös sähköisesti kantelut ovat yleistyneet, eli yli 60 prosenttia tehdään sähköisesti.

Ja lopuksi muutamia yksityiskohtia tästä yli 340-sivuisesta kirjasesta:

Vanhusten asumis- ja hoivayksiköihin on tehty tarkastuksia ja kiinnitetty todellisiin ongelmiin huomiota. Vaippojen jatkuvaa käyttöä ja vessatuksen puutetta on pidettävä epäinhimillisenä ja ihmisarvoa alentavana. Vanhusten ulkoilumahdollisuudet ovat rajallisia, kuten me kaikki hyvin tiedämme. Jokainen haluaa kuolla arvokkaasti, eli saattohoitoon tulisi myös täällä eduskunnassa paneutua kunnolla. Miten on mahdollista, että palvelutalon asunnossa asunut palveluja käyttämätön vanhus on voinut olla kuolleen useita viikkoja? Eikö tarkastus ulotu tähän?

Lastensuojelussa erityisesti sosiaalityöntekijöiden vähäinen määrä, joskus puutteellinen koulutus ja työntekijöiden vaihtuvuus heikentävät lastensuojelupalveluiden laatua. Perheiden avohuollon tukipalveluiden riittämättömyys ja viivästyminen aiheuttavat ongelmia, ja suurin kärsijä on lapsi tai nuori. Nyt jos koskaan tarvitaan ennaltaehkäisyä näissä asioissa. Puutteet heijastuvat huostanottojen määrän kasvuna ja myös lisääntyvinä mie-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 21/2015 vp

lenterveysongelmina. Myös Pohjois-Satakunnassa oli merkillistä lehtiluettavaa, että kolme nuorta otettiin niin sanotusti huhujen perusteella huostaan. He olivat siellä muutaman kuukauden, ja nyt heille joudutaan maksamaan kymmeniätuhansia — aivan oikein — tästä kärsimyksestä.

Kertomuksessa on aivan oikein puututtu koulukiusaamiseen. Eikö tähän löydetä kunnon eväitä? Jokainen lapsi ja nuori haluaa opiskella turvallisessa kouluympäristössä, mutta on kysyttävä, mikä koulumaailmaa riivaa. Koulukiusaamiseen olisi saatava kuri ja loppuminen.

Vuoden 2013 toimintakertomuksessa kerrottiin kymmenestä keskeisestä suomalaisesta ongelmasta, niin kuin myös edellinen puhuja tästä puhui. Tänäpä ne ovat yhtä ajankohtaisia — ja aina näistä ollaan myös täällä eduskunnassa puhuttu — eli vanhusten olot ja hoito, lastensuojelu, vammaisten oikeudet, laitoksissa olevien itsemääräämisoikeudet, riittävien terveyspalveluiden puute, muutamia mainitakseni.

Vuoden 2014 erikoisteemana oli vammaisten henkilöiden oikeuksien turvaaminen. Ongelmana on mainittu liikkumisen esteettömyys ja palveluiden esteetön saatavuus. Tulkkauspalvelut, kommunikaation apuvälineet ja tiedonsaanti ovat vammaiselle henkilölle välttämättömiä yhdenvertaisuuden osatekijöitä.

Ja näin kirjaimellisesti sanon myös, että maksuhäiriöt ja ylivelkaantuminen ovat huolestuttavasti kasvaneet, ja siihen syynä ovat ehkä työttömyys, elämänhallinta ja monet muut asiat.

Mutta kiitoksia myös tästä laajasta kertomuksesta. Siinä on varmaan tähän meidän eduskuntatyöhömmä paljon oppimista.

17.04 Hanna Sarkkinen vas: Arvoisa puhemies! Käsittelyssä oleva eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus on mielenkiintoinen ja laaja-alainen asiakirja, joka antaa yhden näkökulman suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen vuonna 2014. Yhteiskunnan kipukohdat korostuvat. Yhteiskunnassa on paljon hyvää, joka ei tässä asiakirjassa näy, mutta toisaalta, meidän olemme täällä korjaamassa kipukohtia.

Erityisesti on kiinnitettävä huomiota oikeusasiamiehen esiin nostamiin kymmeneen keskeiseen perus- ja ihmisoikeusongelmaan. Nämä kipukohdat pitäisi ottaa eduskunnan ja hallituksen toiminnan keskeiseksi huomion kohteeksi tällä alkavalla eduskuntakaudella. On surullista, että edellinen eduskunta kaatoi loppumetreillä parannuksen paperittomien siirtolaisten terveydenhuoltoon, mutta toivottavasti tämä ja muut keskeiset oikeusasiamiehen esiin nostamat ongelmakohdat saadaan korjattua tällä kaudella.

Haluan tässä yhteydessä kiinnittää huomiota erityisesti yhteen asiakohtaan, nimittäin kappaleeseen 4.8 ja siinä käsiteltävään asiaan Ulosotto ja muut maksukyvyttömyysmenettelyt. Tämä on aihealue, jossa on itse asiassa tapahtunut todella paljon parannusta viime vuosina, vaikka ongelmia tietenkin on paljon. Vuonna 2013 säädetty laki, jolla asetettiin kuluttajaluotolle korkokatto, on hillinnyt pikavippibisneksen pahimpia ongelmia, ja se näkyy oikeusasiamiehen tarkastuksen mukaan myös velkaneuvonnan asiakkaiden määrän vähenemisenä, vaikka toisaalta asiakkaiden velan määrät ovat olleet kasvussa. Lain tavoite suitsia korkeakorkoisia pikavippejä ja kohtuullistaa perintäkuluja vaikuttaa toteutuneen melko hyvin, vaikka perintäkulujen kohtuullisuudessa on mielestäni edelleen parantamisen varaa erityisesti perittävien pienten laskupääomien kohdalla. Velkaneuvonta on erittäin tärkeä palvelu, ja sen avulla voidaan estää ihmisten ongelmien paheneminen ja heidän syrjäytymisensä. Kuitenkin oikeusasiamiehen mukaan palvelun saatavuudessa ja resur-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 21/2015 vp

soinnissa on yhä ongelmia ja tilanne vaihtelee kunnittain. Tähän olisikin kiinnitettävä huomiota, jotta velkaneuvontaa olisi saatavana kaikkialla Suomessa riittävästi. Myös kuntien sosiaalitoimen tarjoama sosiaalinen luototus voi olla merkittävä työkalu ylivelkaantumiskierteen katkaisemisessa, ja olisi tärkeää, että kaikki kunnat käyttäisivät tätä työkalua henkilöiden ylivelkaantumisen ja kulutusluottokierteiden katkaisemisen apuna. Se olisi sekä yksilöiden että yhteiskunnan etu.

Haluan vielä nostaa esille erään aihepiiriin liittyvän vakavan ongelman. Kela on muuttanut käytäntöjään siten, että liikaa maksettua sosiaalitukia ei voi enää maksaa takaisin osamaksulla maksusuunnitelman perusteella. Mikäli henkilö ei kykene maksamaan saatavia takaisin yhdellä kertaa, siirtää Kela saatavat suoraan ulosottoon. Ulosotto merkitsee yksilön kannalta maksuhäiriömerkinnän syntymistä. Maksuhäiriömerkintä on usein henkilökohtainen katastrofi: se vaikeuttaa esimerkiksi vuokra-asunnon ja matkapuhelinliittymän saamista. Aiemmin Kelan kanssa pystyi sopimaan takaisinmaksusuunnitelmasta ja säilyttämään luottotiedot. Kela perustelee tätä muutosta käytännöissä velallisen aseman parantamisella. Kuitenkin moni ihminen haluaa tehdä kaikkensa, jotta luottotiedot säilyvät.

Tämä Kelan linjanmuutos on aiheuttanut pelkoa ihmisten keskuudessa ja kokemuksia viranomaisten kohtuuttomasta menettelystä. Kelan tulisi tarkistaa linjansa ja antaa ihmisille mahdollisuus valita, maksavatko he saatavansa entiseen malliin takaisin osamaksulla vai ulosoton kautta. Meidän täällä salissa ja Kelassa tulisi tiedostaa, millainen tragedia ja syrjäyttävä asia luottotietojen menetys pahimmillaan on. Kelan ehkä sinällään hyvää tarkoittava uusi menettely synnyttää ongelmia ja tarpeettomia kohtuuttomuuksia ihmisille. Myös yhteiskunnan kannalta olisi usein parasta, että asiat voitaisiin hoitaa niin, ettei ihminen joutuisi menettämään luottotietojaan ja joutuisi ulosottoon. Ulosotto ja luottotiedottomuus ovat pahimmillaan iso kannustinloukku työllistymiselle ja syrjäyttävä elementti. Uusien maksuhäiriömerkintöjen määrä on valitettavasti lisääntynyt 2000-luvulla rajusti. Tähän on toki varmaan monia syitä, mutta toivottavasti viranomaisten omilla toimilla näiden maksuhäiriömerkintöjen syntymistä ei ainakaan edistettäisi. Toivonkin, että sekä kansanedustajat, ministerit, oikeusasiamies että tietysti Kela kiinnittäisivät huomiota asiaan ja toimisivat niin, että linjaa voitaisiin tarkastella.

Haluaisin lisäksi sanoa edustaja Zyskoviczille, että olen kanssanne kerrankin samaa mieltä siitä asiasta, että on suuri yhdenvertaisuusongelma mielestäni tämä naisten ja miesten eriarvoisuus asevelvollisuuden suhteen. (Ben Zyskowicz: Minä en ole sitä mieltä!) — Joo, mutta toit esille sen, että se on ainakin isompi ongelma kuin tämä urheilijoiden erillinen kohtelu, ja olen täsmälleen samaa mieltä. — Minä henkilökohtaisesti en näe mitään perusteita tälle räikeälle sukupuolten väliselle epätasa-arvolle, joka mielestäni syrjii miehiä. Ehkä tähänkin asiaan oikeusasiamies voi joskus kiinnittää huomiota.

Mutta kiitoksia oikeusasiamiehelle kattavasta kertomuksesta.

17.11 Sami Savio ps: Arvoisa puhemies! Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksen mukaan kanteluiden keskimääräinen käsittelyaika on vuoden 2014 loppuun mennessä lyhentynyt alle kolmeen ja puoleen kuukauteen. Myöskään yhtään yli vuoden vanhaa kantelua ei ollut vireillä vuoden lopussa. Mielestäni tämä on kansalaisten oikeusturvan kannalta erittäin hyvää kehitystä, ja se perustuu ilmeisesti aiempiin lainsäädäntömuutoksiin. Niillä on sujuvoitettu kanteluiden hoitamista sekä lisätty oikeusasiamiehen harkintavaltaa ja toimintavaihtoehtoja.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 21/2015 vp

Osaltaan näitä kanteluaikoja on lyhentänyt myös sähköisesti tehtyjen kanteluiden osuuden huomattava kasvu. Kuten edustaja Mäkipääkin totesi, nyt jo noin kaksi kolmasosaa niistä tehdään sähköisesti, mikä on helpottanut olennaisesti kanteluiden tutkimisen nopeuttettua menettelyä. Mielestäni kyseessä on yksinkertainen ja lupaava esimerkki julkisen palvelun tehostumisesta.

Myös muilla julkisen hallinnon osa-alueilla voidaan pienentää hallintokuluja ja samanaikaisesti parantaa kansalaisille tarjottavaa palvelua, mutta valitettavasti kaikki tietojärjestelmäuudistukset eivät ole aina onnistuneet suunnitellusti. Apulaisoikeusasiamies Pajuoja onkin kiinnittänyt huomiota siihen, että uusia tietojärjestelmiä suunniteltaessa ja toteutettaessa on syytä panostaa viranomaisten väliseen yhteistyöhön ja toteuttaa uudistukset helposti hallittavina kokonaisuuksina. Lisäksi on jatkossa pidettävä huolta siitä, että myös sähköiseen asiointiin tottumattomilla säilyy mahdollisuus palveluiden käyttöön.

Arvoisa puhemies! Kiitän lopuksi oikeusasiamiestä tästä laajasta kertomuksesta.

Toinen varapuhemies Paula Risikko: Tässä vaiheessa myönnän puheenvuoron oikeusasiamies Jääskeläiselle, olkaa hyvä.

17.13 Eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen : Arvoisa rouva puhemies! Arvoisat kansanedustajat! Kiitän näistä puheenvuoroista, joita täällä on käytetty. Niihin ei tainnut sisältyä sellaisia kysymyksiä, jotka varsinaisesti olisivat vastausta vaille.

Edustaja Zyskowicz palautti täällä mieleen tämän Ateneumin valokuvauskieltoa koskevan ratkaisun ja ammattiurheilijoiden lyhyttä palvelusaikaa koskevan ratkaisun. Nämä ovat molemmat apulaisoikeusasiamiesten ratkaisuja, joita en halua enkä oikein voikaan kommentoida, kun apulaisoikeusasiamiehet ratkaisevat heidän käsiteltävänä olevat asiat itsenäisesti ja samalla toimivallalla kuin oikeusasiamies.

Ehkä voisin kuitenkin todeta tästä ammattiurheilijoiden lyhyttä palvelusaikaa koskevasta ratkaisusta, kun edustaja Zyskowicz kysyi, eikö naisten vapauttaminen asepalveluksesta ole isompi yhdenvertaisuusongelma. No, hän ei tähän ottanut kantaa, enkä minäkään siihen ota kantaa mutta kiinnitän kuitenkin huomiota siihen, että tämä naisten vapauttaminen asepalveluksesta kuitenkin perustuu nimenomaisesti lainsäädännöksiin, kun taas ammattiurheilijoiden lyhyen palvelusajan suhteen näin ei ole vaan päinvastoin täällä referaatissa todetaan, että asevelvollisuuslaissa, siihen liittyvässä asetuksessa tai niiden perusteluissa ei ole edes mainintaa siitä, että ammattiurheilijoille voitaisiin tällä tavoin määrätä lyhyt miehistökoulutus. Mutta en enempää ota näihin ratkaisuihin kantaa.

Kiitän puheenvuoroista. — Kiitos.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin perustuslakivaliokuntaan.